

ЕТИМОЛОГІЯ ТА ПРЕЦЕДЕНТНІСТЬ ЗАГАЛЬНИХ НАЗВ АНТРОПОНІМІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Калимон Юлія Олександрівна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID ID: 0000-0002-0062-2382
Scopus ID: 57804495100

Воробель Марія Михайлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID ID: 0000-0001-9128-7809
Scopus ID: 57796051800

Юрко Надія Анатоліївна,

старший викладач кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського
ORCID ID: 0000-0001-7077-2442

У статті здійснено спробу проаналізувати та проілюструвати використання антропонімів не лише як засобів звертання, а як слів, котрі містять закодовані семантичні та соціально-культурні сенси. Потрачтування антропонімів часто вказує на те, що вони мають значення, яке може залежати від того, які уявлення чи знання про нього має конкретний мовець, відповідно до контексту чи своїх знань. Так оприявнюємо і таку властивість антропонімів, як прецедентність. Відтак розрізняємо індивідуальні власні імена, або власні імена з індивідуальними конотаціями (Трамп, Наполеон), і загальні власні імена, або власні імена без індивідуальних конотацій (Джон, Мішель). Існує безліч слів, якими ми повсякчас користуємось та які насправді походять від імені людини, яка була винахідником цього предмету чи явища. В такому випадку ономастичний іменник повністю відокремився від власної назви, з якого він був утворений. Це є джерелом більшості термінів та наукових явищ (ампер, ват). Існують також найменування предметів та явищ, які їх отримали завдяки ініціативі чи суспільному явищу, які ця людина уособила в той чи інший спосіб (гільотина, бойкот). Прецедентним називають індивідуальне ім'я, пов'язане або 1) з широко відомим текстом, 2) з ситуацією, широко відомою носіям мови та яка виступає прецедентною; або 3) є іменем-символом, що вказує на якусь еталонну сукупність певних якостей. Здійснений аналіз у підсумку вказує на те, що деякі з антропонімів набувають позитивного відтінку, інші – негативного, деякі – позбавлені будь-якого емоційного забарвлення. Приклади використання антропонімів в якості прецедентних назв становить окремих лінгвістичний феномен, який затребуваний в текстах ЗМІ та літературних творах, та заслуговує детальнішого розгляду в подальших розвідках, зокрема в контексті мов неспоріднених мовних груп.

Ключові слова: антропонім, власна назва, загальна назва, прецедентність, конотація.

Kalymon Yuliia, Vorobel Mariia, Yurko Nadiia. Etymology and precedence of general names of anthroponymic origin (on the example of the English language)

The article attempts to analyze and illustrate the use of anthroponyms not only as means of address, but as words that contain coded semantic and socio-cultural meanings. The treatment of anthroponyms often indicates that they have a meaning that may depend on what a particular speaker has an idea or knowledge about them, according to the context or his/her background knowledge. This is how we reveal such feature as allusiveness. Therefore, we distinguish individual proper names, or proper names with individual connotations (Trump, Napoleon), and general proper names, or proper names without individual connotations (John, Michelle). There are many words that we use all the time that actually come from the name of the person who invented it or denote the phenomenon. In this case, the noun is completely separated from the proper name from which it was formed. This is the source of most scientific terms and phenomena (amp, watt). There are also names of objects and phenomena that received them thanks to the initiative or social phenomenon that this person personified in one way or another (guillotine, boycott). An allusive name is an individual name connected either 1) with a widely known text, 2) with a situation widely known to native speakers and which acts as a precedent; or 3) is a symbolic name indicating some reference set of certain qualities. As a result, the analysis shows that some of the anthroponyms have a positive connotation, others have a negative connotation, and some are devoid of any emotional color. Examples of the use of anthroponyms as precedent names indicate their vivid connotational and expressive function and appear to be a promising direction for further research, in particular on the lexicon of languages of unrelated language groups.

Key words: anthroponym, proper noun, common noun, precedence, connotation.

Вступ. Власні назви (ВН) – це універсальний клас слів, до складу якого входять антропоніми та топоніми. Існує давня традиція наукового дослідження ВН, зокрема у філософії та ономастиці [2; 6; 7]. Філософів здебільшого цікавили ВН як референтні вирази та природа такого роду референцій у порівнянні з певними описами. З іншого боку, ономастика як частина лінгвістики здебільшого цікавилася етимологією ВН і наслідками для історичної лінгвістики та історичної реконструкції мов. Варто зазначити, що антропоніми – це не лише засіб звертання. Вони часто кодують певні семантичні та соціальні значення, які виходять за межі чистої референційної функції. Саме функціонування цих вторинних значень будуть висвітлені в цій статті.

Матеріали та методи. Теоретико-методологічною базою слугували праці М. Бреала, О. Есперсена, Б. Расселла, Дж. Серля та інших учених, у яких вони розглядали питання потракування антропонімів та вказували на те, що вони мають значення, проте воно залежить від того, які уявлення про нього має конкретний мовець, відповідно до контексту чи своїх знань. Серед українських дослідників переважало вивчення антропонікону в розрізі імен та прізвищ [5], де, зокрема, М. Кочерган вказує на те, що власні назви відрізняються від загальних тим, що виокремлюють названий об'єкт з подібних і спрямовані на його індивідуалізацію та ідентифікацію [2, с. 187]. У наших попередніх розвідках розглянуто деякі аспекти вживання власних назв, способи і схеми їх переходу в загальні, зокрема на прикладі топонімів та назв брендів та торгових марок в англійській мові [1; 3]. Предметом дослідження цієї розвідки стануть антропоніми, які стали загальними назвами в англійській мові, їх етимологія та приклади їх вживання в новому статусі. Використано методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції та описовий метод для розкриття значення слів, які перейшли з розряду антропонімів в загальні.

Результати дослідження. Конотація, створення образу і, як результат, здатність перетворюватися на загальні іменники можлива за виконання таких умов: коли денотат відомий певній кількості людей; назва перестає асоціюватися з будь-яким зазначеним денотатом і є типовою для багатьох більш-менш схожих людей чи явищ [1, с. 95–96]. Відтак серед антропонімів виокремлюють ті, які позначають загальновідому, проте одиничну особу – індивідуальні власні імена, або власні імена з індивідуальними конотаціями (Ньютон, Наполеон), і загальні власні імена, або власні імена без індивідуальних конотацій (Джон, Енн). До першої категорії відносять приналежність певній особі, на них переходять і ознаки їх носія, тому в мові вони можуть вживатися як прецедентний феномен, про який йтиметься далі.

Існує безліч слів, якими ми повсякчас користуємось та які насправді походять від імені людини, яка була винахідником цього предмету чи явища, де ономастичний іменник повністю відокремився від власного іменника, з якого він був утворений (тут і далі послуговуємося даними Оксфордського етимологічного словника

[8], переклад – наш). Серед таких маємо *шифр Брайля* (винайдений французом Л. Брайлем), *азбуку Морзе* (за прізвищем одного з винахідників, американця С. Морзе), *дизель* (за прізвищем німецького інженера, який сконструював двигун цього типу), *ампер* (за прізвищем французького фізика А.-М. Ампера), *ват* (за прізвищем шотландського винахідника Дж. Ватта), *вольт* (за прізвищем італійського фізика А. Вольта), *герц* (за прізвищем німецького фізика Г. Герца), та ін. В назвах літаків збережено прізвища їх конструкторів (*Ан* – Антонов). Навіть за назвою такого музичного інструменту, як *саксофон*, стоїть прізвище бельгійського майстра Адольфа Сакса. Водночас *гільйотина*, що позначає пристрій для страт шляхом обезголовлення, була названа не на честь винахідника, а людини, яка запропонувала винайти такий пристрій. Пристрої, схожі на гільйотину, існували й використовувалися для страт у кількох європейських країнах задовго до Французької революції. Проте в 1791 році, коли розгорталася Французька революція, Національні збори, за пропозицією члена зборів д-ра Ж.-І. Гійотена (Guillotin), шукали новий метод.

Серед назв рослин можна згадати *бегонію*, яка отримала свою назву від прізвища французького інтенданта флоту М. Бегона, який ініціював експедицію до Антильських островів для вивчення та збору місцевої флори; *камелію*, названу за прізвищем місіонера-єзуїта та вченого Г. Дж. Камела, дядька шведського ботаніка К. Ліннея; *магнолію*, назва якої утворена на честь французького ботаніка XVII ст. П. Маньоля (фр. Magnol).

Окрему категорію становлять назви пістолетів, револьверів чи кулеметів: *браунінг* дістав назву від прізвища свого винахідника – американського конструктора Дж. Браунінга; *кольт* названий за прізвищем свого «батька» американського зброяра С. Кольта; *маузер* – за прізвищем німецьких інженерів-винахідників, підприємців-братів Маузер.

Назви одягу серед яких маємо *реглан* (фасон верхнього одягу, в якому рукав становить єдине ціле з плечем) – це «винахід» англійського фельдмаршала, барона Реглана; *френч* (куртка особливого крою з чотирма накладними кишенями) – «винахід» англійського головнокомандувача британськими військами у Франції в 1915–1918 рр. Дж. Френча.

До цієї категорії належать також назви низки суспільних явищ, які мають більш розлогу історію виникнення.

Бойкот, як акт відмови робити щось на знак протесту, походить від імені англійського капітана Бойкота, який жив в Ірландії і зробив усе, щоб відібрати землю в ірландців. Врешті його покинули слуги, ніхто не продавав йому товарів, навіть листоноша не приносив йому пошту, ніхто не спілкувався з ним, тому йому довелося покинути Ірландію. З тих часів такий спосіб боротьби отримав його ім'я: *Meta and Stripe have joined Google, Intel, and Siemens in a growing boycott of next month's Web Summit in Lisbon after the event's chief executive compared Israel's actions in response to attacks by Hamas as "war crimes"* [9].

Хуліган, як позначення молодого людини, яка поводить вкрай галасливо та неадекватно в громадських

місцях, як правило, в групі осіб, також мало свій реальний прототип. Кажуть, що в XVIII ст. в Лондоні жив чоловік на ім'я Хуліхан. Він і його сім'я були відомі своєю неадекватною поведінкою, так що в кінці XIX ст. люди називали погано вихованих людей південно-східної частини Лондона. Пізніше так називали будь-якого порушника загальноприйнятих правил, особливо футбольних фанів: ... *an overview of ideologically motivated incidents committed by hooligans and ultras within EU Member States points to a link between hooliganism and (far-right) extremism*. [10].

Лінчування – здійснення зв'язної кривавої розправи без слідства й суду, що існувало в Сполучених Штатах до американської громадянської війни та після неї: ... *Historians broadly agree that lynchings were a method of social and racial control meant to terrorize black Americans into submission* [11].

Багато слів завдячують своїм походженням грецькій чи римській міфології.

Академія – слово походить від місця, де була школа філософії, заснована Платоном за межами Афін, яке, в свою чергу, походить від імені афінського героя Академа (Academus), чия могила знаходилася на тому місці: *We update this spreadsheet monthly as more academies, free schools, studio schools and UTCs open* [12].

Фауна – це всі тварини, що живуть на певній території або в певний період історії. Назва походить від Фауни, римської богині родючості та землі, римського бога Фавна та споріднених лісових духів, які називалися фавнами. У ботаніці слово флора стосується всього рослинного світу, що зустрічається на певній ділянці або в певний період часу, особливо притаманний цій місцевості. Термін флора походить з латинської Флора, богині квітів у римській міфології: ... *the Fungi Foundation, a nonprofit dedicated to fungi education and conservation, advocates for adding "funga" to the popular phrase "flora and fauna."* [13].

Слово «ехо» походить з грецької міфології. Відповідно до неї Ехо була німфою, яка мала безперервно розмовляти з Герою, щоб вона не заскочила свого чоловіка Зевса з коханками. Гера вловила трюк Ехо і прокляла її, щоб вона могла говорити лише те, що щойно сказали інші – звідси й походження слова: *A social media echo chamber is when one experiences a biased, tailored media experience that eliminates opposing viewpoints and differing voices* [14].

Науковий термін «гігієна» означає підтримання здоров'я та здоровий спосіб життя та походить від Гігієї, грецької богині здоров'я, чистоти та санітарії, доньки Асклепія: *Good personal hygiene is one of the most effective ways to protect ourselves and others from many illnesses, such as gastroenteritis* [15].

Панацея, названа на честь ще однієї доньки Асклепія, грецької богині лікування Панакеї, мала бути засо-

бом, який зцілює від усіх хвороб і продовжує життя на невизначений термін: ... *as Wall Street quickly learned, it was no panacea for the stock market's woes* [16].

Проаналізований лексичний матеріал дає змогу виокремити серед загальних назв антропонімічного походження ті, які мають позитивне значення (напр., academy), негативне (напр., boycott, lynching), або ж позбавлені будь-якої конотації, нейтральні (напр., watt, reglan).

Які антропоніми можуть стати прецедентними? Прецедентним називається індивідуальне ім'я, пов'язане або 1) з широко відомим текстом, що відноситься, як правило, до прецедентних, переважно це Біблія та художня література (*Voldemort, Robinson Crusoe, Sleeping Beauty*), або 2) з ситуацією, широко відомою носіям мови та яка виступає прецедентною (*the Marshall plan*); до прецедентних імен також належать 3) імена-символи, що вказують на якусь еталонну сукупність певних якостей (*Napoleon, Trump*).

Тексти ЗМІ дають велику кількість прикладів використання прецедентних імен, передовсім для апелювання до образів, які ці імена символізують та їх конотація до описуваної ситуації чи новини. Ось лише кілька фрагментів із текстів ЗМІ, у яких фігурують такі антропоніми: *The Bosnian Robinson Crusoe is even an artist* [17]. *I can't believe this needs to be said, but Tony Abbott is not Voldemort. There is no Voldemort in Australian politics* [18]. *4 American presidents with Trump-like traits* [19]. У цих випадках при використанні того чи іншого прецедентного імені з усього різноманіття характеристик його феномена виокремлюється невеликий обмежений набір ознак, інші ж відкидаються як нерелевантні. Водночас певні риси людини актуалізовані в реченні завдяки прецедентному імені отримують додаткову конотацію, яка апелює до реципієнта інформації та оприявнює його фонові знання, досягаючи того ефекту сприйняття тексту, якого прагне автор. Якщо адресат не володіє такими знаннями, то, відповідно, ефект прецедентності втрачається.

Висновки. Антропоніми є певною мірою унікальною категорією власних назв, які нерідко всотують різноманітні культурно та національно марковані сенси. Ця їх властивість уможлиблює їх вивчення не лише як лінгвістичної категорії. На основі здійсненого аналізу та огляду антропонімів, які стали загальним назвами на прикладі англійської мови, можемо дійти висновку, що деякі з них набувають позитивного відтінку, інші – негативного, деякі – позбавлені будь-якого емоційного забарвлення. Приклади використання антропонімів в якості прецедентних імен вказують на їх яскраву конотаційну та експресивну функцію та видаються перспективним напрямком подальших розвідок, також з метою контрастивних студій на прикладі мов неспоріднених мовних груп.

Література:

1. Воробель М., Калимон Ю., Юрко Н. Власні назви в ролі загальних (на прикладі англійської мови). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Вип. 33(72). 2022. С. 95–99. URL: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.1/16>.

2. Воробель М., Калимон Ю., Юрко Н. Значення власних назв в англійській мові: філософсько-лінгвістичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 1(26). 2023. С. 92–96. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.1.18>.
  3. Воробель М., Калимон Ю., Юрко Н. Торгові марки та бренди як загальні іменники в англійській мові. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Філологія, Вип. 2. 2023. С. 46–51. URL: <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2023.2.7>.
  4. Кочерган М. Вступ до мовознавства. Київ : Академія, 2005. 368 с.
  5. Лісова Л. Теоретичні засади антропоніміки як галузі мовознавства. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. № 22(271). 2013. С. 74–80.
  6. Helmbrecht J. On the form and function of proper names. A typological perspective. *Documento de trabajo*. Universidad de Regensburg. 2017. pp. 1–24.
  7. Nyström S. Names and Meaning. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford : Oxford University Press. 2016. pp. 39–51.
  8. The Concise Oxford Dictionary of English Etymology (ed. by T. M. Hoad) URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780192830982.001.0001/acref-9780192830982>.
- Джерела ілюстративного матеріалу:
9. Mann T. Web Summit CEO's comments on Israeli conflict 'war crimes' sparks boycott . URL: https://www.theregister.com/2023/10/20/web_summit_cancelations_israel/
  10. EX POST PAPER Learning from adjacent fields: the relation between extremism and hooliganism Study visit to Warsaw (PL) https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files_en?file=2020-09/ran_study_visit_learning_from_adjacent_fields_25-26_10_2018_en.pdf
  11. Pain and terror: America's history of racism. How white Americans used lynchings to terrorize and control black people <https://www.theguardian.com/us-news/2018/apr/26/lynchings-memorial-us-south-montgomery-alabama>
  12. Transparency data Open academies, free schools, studio schools and UTCs <https://www.gov.uk/government/publications/open-academies-and-academy-projects-in-development>
  13. Coleman J. When discussing flora and fauna, don't forget 'funga'. URL: <https://www.sciencenews.org/article/fungi-funga-flora-fauna-conservation-ecosystem>
  14. Cabianca P., Hammond P., Gutierrez M. What is a Social Media Echo Chamber? URL: <https://advertising.utexas.edu/news/what-social-media-echo-chamber>
  15. Personal hygiene. URL: <https://www.betterhealth.vic.gov.au/health/conditionsandtreatments/personal-hygiene>
  16. Interest rate cuts will help stocks in the long term. URL: <https://www.brainerddispatch.com/business/interest-rate-cuts-will-help-stocks-in-the-long-term>
  17. Azra B. Meet Žarko – Bosnian Robinson Crusoe Who Is Living Like A Modern Caveman. URL: <https://www.slavorum.org/meet-zarko-bosnian-robinson-crusoe-who-is-living-like-a-modern-caveman/>
  18. Wahlquist C. Tony Abbott is not Voldemort, he's Peeves. Please get your Harry Potter references right. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jul/13/tony-abbott-is-not-voldemort-hes-peeves-please-get-your-harry-potter-references-right>
  19. Desjardins L. 4 American presidents with Trump-like traits. URL: <https://www.pbs.org/newshour/politics/president-ever-like-trump-yes>

References:

1. Vorobel M., Kalymon Yu., Yurko N. (2022) Vlasni nazvy v roli zahalnykh (na prykladi anhliiskoi movy) [Proper names as general ones (on the example of the English language)]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka* 33(72). Pp. 95–99. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.1/16> [in Ukrainian].
2. Vorobel M., Kalymon, Yu., Yurko N. (2023) Znachennia vlasnykh nazv v anhliiskii movi: filosofsko-lingvistychnyi aspekt [The meaning of proper names in English: philosophic and linguistic aspects]. *Zakarpatski filolohichni studii* 1(26). С. 92–96. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.1.18> [in Ukrainian].
3. Vorobel M., Kalymon Yu., Yurko N. (2023) Torhovi marki ta brendy yak zahalni imennyky v anhliiskii movi [Brand names and trademarks as general nouns in English]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom*. Filolohiia, (2). pp. 46-51. <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2023.2.7> [in Ukrainian].
4. Kocherhan M. Vstup do movoznavstva [Introduction to Linguistics]. Kyiv, Akademiia, 2005. 368 p. [in Ukrainian].
5. Lisova L. (2013) Teoretychni zasady antroponimiky yak haluzi movoznavstva [Theoretical grounds of anthroponymy as a part of linguistics]. *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriya «Filolohichni nauky. Movoznavstvo»*. № 22 (271). pp. 74–80 [in Ukrainian].
6. Helmbrecht J. (2017) On the form and function of proper names. A typological perspective. *Documento de trabajo*. Universidad de Regensburg. pp. 1-24.
7. Nyström S. (2016) Names and Meaning. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford: Oxford University Press. pp. 39-51
8. The Concise Oxford Dictionary of English Etymology (ed. by T. M. Hoad) URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780192830982.001.0001/acref-9780192830982>